

СУТЬ, ПРИНЦИПИ ТА ФУНКЦІЇ ВІЙСЬКОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЛОГІСТИКИ

УДК: 378.013 + 371.134 + 335.332

О. М. Маслій

Становлення ринкових відносин у нашій країні стимулювало розвиток нового науково-практичного напрямку – логістики, яка у провідних зарубіжних країнах давно стала дієвим інструментом і бізнесу, і військової справи. Зростаючий в Україні інтерес до логістики, пов'язаний із тими потенційними можливостями підвищення ефективності функціонування економічних систем, які несе в собі логістичний підхід до управління матеріальними ресурсами, обумовлює необхідність організації підготовки фахівців у цій галузі. Це відображено у Стратегічному оборонному бюлетені (Білій книзі України), де зазначено, що існуючий стан, нові завдання ЗСУ, пов'язані з участю України в міжнародній миротворчій діяльності, умови їх виконання, ринкова економіка держави виводять проблему “створення сучасної логістики на одне з перших місць” [2, с. 28]. Однак логістика як новий науковий напрямок і як практичний метод забезпечення військ, що поєднує тилове і технічне забезпечення, в нашій країні тільки почала розвиватися і ще мало кому відома.

Метою статті є визначення суті, принципів і функцій військово-економічної логістики, оскільки саме ці складові визначають її особливості.

Сучасна система логістики у військах є не суто військовою, а військово-економічною, адже в ринкових умовах для матеріально-технічного забезпечення військ залучаються установи не лише великого, але й малого і середнього бізнесу, а всі вони діють за принципами і законами саме економічної логістики. Історично склалися два принципово різних тлумачення поняття логістики – військова логістика, що трактувалася як напрям військової науки, пов'язаний із рухом та постачанням армії, і філософська логістика, або математична логіка – напрям філософії, пов'язаний з використанням математичного апарату для доказу дедуктивних тверджень [8, с. 6–7; 9, с. 6].

За Великим словником І. Р. Гальперіна, термін “логістика” – “logistics” – перекладається з англійської як: 1) тил та постачання, 2) матеріально-технічне забезпечення, 3) організація і здійснення роботи тилу.

Вперше на схожість між управлінням забезпечення військ та управлінням матеріальними ресурсами, а відтак на можливість використання положень військової логістики в економіці, вказав у 1951 р. американський фахівець у галузі системного аналізу О. Моргенштерн [8, с. 7; 9, с. 7]. Сучасне загальне значення поняття “логістика” ґрунтується на новому мисленні і поєднує в собі нові принципи і концептуальні підходи до організації і управління різними аспектами економічної діяльності, військової і цивільної, на всіх її макро- і мікрорівнях, їх фазах, стадіях та етапах. За Р. Г. Баллоу, логістика – це наукове вчення про планування, організацію і контроль усіх видів діяльності з переміщення та складування, які забезпечують проходження матеріального потоку від пункту закупівлі сировини до пункту кінцевого споживання, та відповідного інформаційного потоку [10, с. 12]. За Р. Т. Майлсом, – це процес управління рухом і зберігання сировини, матеріалів і готової продукції в господарському обігу від моменту сплати грошей постачальникам до моменту отримання грошей від споживачів [11, с. 97].

У наукових працях вітчизняних і російських авторів А. М. Гаджинського [4], В. Ф. Зданевича [5], А. Г. Кальченка [6], Л. М. Мітіної [7] та ін. зібрано досить багато формулювань логістики, за якими логістика подається як міждисциплінарний науковий напрямок, безпосередньо пов'язаний з пошуком нових можливостей підвищення ефективності матеріальних потоків [9, с. 35], інтеграція процесу перевезень і виробничої сфери, що включає вантажно-розвантажувальні операції, зберігання і транспортування товарів і необхідні інформаційні процеси [6, с. 7]. Отже, організаційно-управлінська діяльність у системі логістики ЗС має не суто військову, а військово-господарську, військово-економічну спрямованість.

Дослідники в галузі військової логістики довели, що відповідно до сучасних завдань “розпізнають два види функцій логістики: оперативний і

координаційний” [5, с. 7]. Причому перший з них пов’язаний з безпосереднім управлінням рухами матеріальних потоків у сфері накопичення, розподілу і підвозу від складів та баз до споживачів і майже не відрізняється від функцій традиційного МТЗ. А щодо функцій координації ВЕЛ, то це здебільшого аналітичні функції, як-от: аналіз розміщення складів та баз різних видів МТЗ (паливно-мастильних матеріалів, продовольства, речового майна, технічних засобів служб тилу), аналіз розміщення та завантаження частин і підрозділів матеріальними засобами та їх підвіз, аналіз стану і можливостей автомобільних і водних шляхів підвозу, повітряних та трубопровідних трас, аналіз потреби і забезпечення військ на випадок мобілізації, підготовки до ведення бойових дій; а також організаційні функції, пов’язані з проведенням заходів зі збору, обробки інформації і прийняття рішень щодо організації цілеспрямованих дій служб тилу [5, с. 7]. Отже, виокремлені функції військово-економічної логістики поділяються за видами дій на оперативні і координаційні.

Військово-економічна логістика по своїй суті у процесі управління військово-господарською діяльністю виконує інтеграційні функції.

До основних функцій військово-економічної логістики ми віднесли:

контролюючу (здійснення контролю за потоковими процесами, розробка та вдосконалення способів управління матеріальними потоками в системі ВЕЛ);

організаційну (здійснення планування тилового і технічного забезпечення повсякденної діяльності та бойового застосування військового формування);

управлінську (керівництво матеріальним і технічним по службах тилу, транспортним й інформаційним забезпеченням військового формування в мирний і воєнний час);

стратегічну (визначення стратегії та технології фізичного переміщення матеріальних ресурсів; багатоваріантне прогнозування обсягів перевезень);

облікову (ведення звітності щодо наявності, руху та якісного стану матеріально-технічних засобів по службах тилу, організація контролю щодо законності їх витрат).

З функцій впливають основні завдання логістики. Відтак, за аналізом першоджерел і за власним баченням, ми вважаємо, що до глобальних завдань ВЕЛ слід віднести:

створення комплексних інтегрованих систем матеріальних, інформаційних, а якщо можливо, й інших потоків (наприклад, фінансового), їх стратегічне узгодження, організація планування і контролю на всіх етапах;

постійне вдосконалювання концепції ВЕЛ у рамках обраної стратегії в ринковому середовищі;

досягнення високої системної гнучкості шляхом швидкого реагування на зміни зовнішніх і внутрішніх умов функціонування системи ВЕЛ.

Аналіз сутності військово-економічної логістики, визначених нами її функцій і завдань доводять, що організація і зміст підготовки майбутніх офіцерів тилу у ВВНЗ, метою якої є формування їхньої фахової компетентності у сфері військово-економічної логістики, підпорядковуються принципам логістичного підходу до підготовки офіцерів тилу.

Обґрунтування методологічних принципів логістичного підходу до організації навчального процесу у ВВНЗ як передумови формування компетентності майбутніх офіцерів тилу у сфері військово-економічної логістики базується на працях В. Є. Воловник [3], А. М. Гаджинського [4], А. Г. Кальченка [6] та ін. За В. Є. Воловник, “логістичний підхід у педагогіці полягає у використанні логістичних принципів і концептуальних положень, методів, організаційних форм і технологічних прийомів логістики для вдосконалення побудови педагогічних процесів як систем, організації і управління процесами у внутрішньому і зовнішньому відносно певної педагогічної системи освітньому просторі, зокрема для організації об’єктивного контролю якості освіти” [3, с. 142].

Основними принципами і концептуальними положеннями логістики, що покладені в теоретико-методологічну основу логістичного підходу до організації і управління будь-якою діяльністю, є загальнодидактичні та специфічні. Розглянемо докладніше, як принципи логістики реалізуються у

процесі навчання при формуванні компетентності майбутніх офіцерів у сфері ВЕЛ.

Принцип науковості, реалізований у процесі навчання майбутніх офіцерів тилу у ВВНЗ з метою формування фахової компетентності у сфері ВЕЛ, повинен забезпечити спрямування їхньої майбутньої професійної діяльності на прискіпливе виконання докладних розрахунків усіх параметрів руху військових матеріально-технічних засобів, на врахування всіх витрат впродовж усього логістичного ланцюга. Під логістичним ланцюгом вчені – фахівці логістики розуміють лінійно впорядковану сукупність взаємопов'язаних функцій і операцій, які послідовно виконують учасники процесу, об'єднані спільною метою.

Принцип системності, який реалізується насамперед у системній побудові організаційно-управлінської структури, відповідає загальновідомим у педагогіці підходам до навчання: системному (С. У. Гончаренко, А. О. Лігоцький) та управлінському (В. П. Симонов, Н. Ф. Тализіна). Урахування цього принципу у процесі навчання при формуванні компетентності майбутніх офіцерів тилу у сфері ВЕЛ спонукає викладачів до підбору такого навчального матеріалу, який спрямує майбутню професійну діяльність офіцерів у сфері ВЕЛ на досягнення максимального ефекту шляхом оптимізації сукупного матеріального потоку впродовж усього ланцюга від первинного джерела до кінцевого споживача.

Використання *принципів інтеграції та інтегрального цілепокладання* при формуванні компетентності майбутніх офіцерів тилу у сфері військово-економічної логістики під час навчання у ВВНЗ обумовлює, насамперед, дидактичну інтеграцію навчальних дисциплін як окремих ланок процесу навчання, що розглядається як логістичний ланцюг.

Принципи комплексності та взаємодії всіх елементів логістичної системи і координації дій спеціалістів різних служб, що беруть участь в управлінні потоковими процесами, передбачають упровадження таких організаційно-управлінських механізмів, результат діяльності яких залежить від того,

наскільки успішно вдається зв'язати в систему комплекс заходів щодо оптимізації цих процесів. Ці принципи передбачають вирішення питань її цілісності, наукової обґрунтованості, для чого дослідники пропонують створення “єдиної дидактичної системи” у ВВНЗ, підвищення психологічного обґрунтування навчального процесу, впровадження новітніх технологій і навчальних програм” [1, с. 127].

Принципи творчого підходу, компромісів і гармонізації інтересів учасників потокових процесів свідчать, що у практиці логістики велике значення має творче начало. Реалізація цих принципів при формуванні компетентності майбутніх офіцерів у сфері ВЕЛ наголошує на першочерговому розвитку в майбутніх офіцерів таких професійно важливих для сфери ВЕЛ якостей і здатностей, як творчість мислення, підприємливість, активність, толерантність, а також організаторських і комунікативних умінь.

Принцип оптимізації логістичних систем і вибору їх варіантів на підставі порівняння якісних і кількісних показників обумовлює загальну оптимізацію НВП, упровадження інноваційних педагогічних технологій, коли інноваційні технології навчання впроваджуються окремими викладачами, внаслідок чого оптимізується викладання окремих навчальних дисциплін.

Принцип конкретності, реалізований при формуванні компетентності майбутніх офіцерів у сфері ВЕЛ, забезпечує спрямованість їхньої майбутньої професійної діяльності на чітке і точне оцінювання всіх ресурсів: фінансових, людських, матеріальних тощо, які використовуються при здійсненні військово-логістичних процесів; на організацію руху військових матеріально-технічних засобів з мінімальними втратами всіх видів ресурсів.

Принцип конструктивності, реалізований у процесі навчання у ВВНЗ при формуванні компетентності майбутніх офіцерів у сфері ВЕЛ, повинен забезпечити спрямування їхньої підготовки на прищеплення професійних навичок щодо диспетчеризації матеріалопровідного потоку, неперервного відстеження переміщення кожного об'єкта потоку та оперативного коректування його руху для розв'язання завдань майбутньої військово-

професійної діяльності; ретельного виявлення деталей усіх операцій МТЗ і транспортування військових матеріально-технічних засобів.

Принцип наявності і використання найбільш повної інформації про всі етапи потокових процесів певною мірою перетинається з зазначеними принципами конкретності і конструктивності, а їх сукупна реалізація у процесі навчання при формуванні компетентності майбутніх офіцерів у сфері ВЕЛ обумовлює використання у НВП ВВНЗ різноманітних методів і засобів діагностики якості навчання і сформованості професійно важливих для сфери ВЕЛ якостей майбутніх офіцерів, насамперед необхідність розробки і впровадження тестових технологій об'єктивного контролю.

Принцип вирішення інформаційних проблем через стандартизацію даних і нормування виявляється в упровадженні системи стандартів вищої освіти (ССВО) при організації навчального процесу у ВВНЗ. Складовими ССВО є освітньо-кваліфікаційна характеристика (ОКХ), освітньо-професійна програма (ОПП) підготовки, які мають нормативну та варіативну частини, і тестові засоби діагностики рівня якості підготовки майбутніх фахівців.

Принцип надійності, реалізований у процесі навчання у ВВНЗ при формуванні компетентності майбутніх офіцерів у сфері ВЕЛ, повинен забезпечити спрямованість їхньої підготовки на вирішення завдань забезпечення безвідмовності військових матеріально-технічних засобів і безпеки їх руху, резервування комунікацій і технічних засобів для зміни у випадку такої потреби руху матеріалопровідного потоку; на широке використання сучасних технічних засобів переміщення і управління рухом; на забезпечення високих швидкостей і якості інформації, що надходить, та технології її обробки.

Принцип пріоритетного врахування потреб ринку, потреб споживачів в освіті означає пріоритет потреб тих, хто навчається, що, в першу чергу, стосується їх майбутнього працевлаштування, можливості молодих офіцерів бути захищеними і мобільними на ринку праці.

Принцип багатоваріантності планування і прогнозування, який полягає у можливості логістичних систем гнучко реагувати на зміни попиту та інші необхідні впливи навколишнього середовища, при реалізації у навчальному процесі ВВНЗ з метою формування компетентності майбутніх офіцерів у сфері ВЕЛ обумовлює підбір викладачами навчального матеріалу, який забезпечить прищеплення майбутнім офіцерам умінь цілеспрямованого створення резервних потужностей.

Принцип ієрархії в системах і рівневого розподілу для формалізації наукових розробок відображається в побудові багаторівневої системи управління, відповідної трирівневій ієрархічній структурі єдиної системи військово-економічної логістики, яка обумовила й визначення трьох рівнів завдань ВЕЛ: глобальних (стратегічних), загальних (оперативних) і локальних (тактичних), на забезпечення готовності до виконання яких повинна бути спрямована підготовка майбутніх офіцерів тилу у ВВНЗ і формування їхньої фахової компетентності у сфері ВЕЛ.

Принцип орієнтації організаційно-управлінських систем, зокрема НВП ВВНЗ, на кінцевий результат спрямовує традиційно вузькоспеціалізовану систему підготовки у вищій військовій школі на випуск всебічно розвинених багатопрофільних фахівців, професійно компетентних у різних сферах військової діяльності, що передбачає суттєві зміни у НВП ВВНЗ щодо цілей, змісту та технологій навчання майбутніх офіцерів.

Щодо формування компетентності майбутніх офіцерів тилу у сфері ВЕЛ, то ці зміни, з урахуванням впливу зазначених вище логістичних принципів, насамперед стосуються таких організаційно-управлінських заходів, як гуманізація і гуманітаризація НВП; уведення варіативних курсів у навчальні плани ВВНЗ; викладання дисциплін за інтегрованими курсами; використання в навчальному процесі сучасних технологій навчання і виховання: особистісно орієнтованих, інформаційних, інтерактивних, модульних; визначення і розвиток професійно важливих для сфери ВЕЛ якостей майбутніх офіцерів тилу; розробка і застосування тестових засобів діагностики якості навчання і

сформованості зазначених якостей майбутніх офіцерів. Ці питання складають основу наших подальших досліджень.

Список використаної літератури

1. Артюшин, Г. М. Актуальні проблеми вищої професійної підготовки військових кадрів / Г. М. Артюшин // Військова освіта : зб. наук. пр. – К. : ГУКП НМЦВО МОУ Видання академії, 2001. – № 9. – С. 123–128.
2. Біла книга 2007 : оборонна політика України ; за ред. Центру Разумкова. – К., 2008. – 120 с.
3. Воловник, В. Є. Використання принципів та концептуальних положень логістики – один із можливих шляхів удосконалення управління і запровадження системи моніторингу якості військової освіти / В. Є. Воловник // Науковий вісник ПДПУ ім. К. Д. Ушинського : зб. наук. праць. – Одеса : ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2005. – Вип. 7–8. – С. 203–211.
4. Гаджинский, А. М. Логистика : учебник / А. М. Гаджинский. – [11-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Изд.-торг. корпорация “Дашков и К”, 2005. – 432 с.
5. Зданевич, В. Нова служба – логістика : Що вона означає? / В. Зданевич, В. Діордієв // Слава і Честь. – 2004. – 5 березня. – С. 7.
6. Кальченко, А. Г. Основи логістики : навчальний посібник / А. Г. Кальченко. – К. : Товариство “Знання”, КОО, 1999. – 135 с.
7. Митина, Л. М. Психология развития конкурентоспособной личности / Л. М. Митина. – М. : Моск. психол.-соц. ин-т ; Воронеж : МОДЭК, 2002. – 400 с.
8. Овчарук, О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти / Оксана Овчарук // Стратегія реформування освіти в Україні : рекомендації з освітньої політики. – К. : “К.І.С.”, 2003. – С. 13–41.
9. Пономаренко, О. А. Підготовка майбутніх офіцерів тилу Державної прикордонної служби України до професійної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / О. А. Пономаренко. – Хмельницький, 2006. – 20 с.
10. Army Training and Evaluation Program No. 17-237-10-MTP : Mission Training Plan for the Tank Platoon : Headquarters Department of Army 25.09.1996. – Washington, DC, 1996. – 401 p.

11. Magee, J. F. Modern Logistics Management / J. F. Magee, W. C. Copacino, D. B. Rosenfield. – N. Y., 1985. – P. 1–29.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Романишина Л. М.